

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№1

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, yanvar.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

INSON KAPITALINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	52
Dilnoza Ruziqulova Xoliqovna	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLAR BAZASINI BAHOLASH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.....	56
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBA	60
Maksumova Umidaxon Sadikjonovna	
ОЛИГОПОЛИЯ И ТЕОРИЯ ИГР	64
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Наимов Самандар Раджабович	
ЦИФРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ: НОВАЯ ЭРА ЭФФЕКТИВНОСТИ	67
Каракулов Фарход Зайпудинович	
MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING INNOVATSION YECHIMLARI	72
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA TIJORAT BANKLARIDA ULARNING SIFAT MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	77
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI	82
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich, To'xtayev Kamol Po'latovich	
MARKETING VA BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TAYYOR KIIYIMLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	87
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
NAMANGAN VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA MODERNIZATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI	93
Odilova Malika Abdushukur qizi	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	98
Toshtemirov Xojjakbar Qahramon o'g'li	
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ	103
Артикова Шохида Ильясовна	
MINTAQALARDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI INNOVATSION SALOHİYATINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	107
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
THEORETICAL ASPECTS OF SERVICES IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S ECONOMIC TRANSFORMATION	114
Umidjon Normurodov, Qodirov Yusufbek Suyunbek ugli	
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИННОВАЦИЙ	120
Расулов Нозимжон Набиджонович	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING JORIY QILINISHI VA UNI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI.....	125
Saburov Jumanazar Saliyevich	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA ICHKI BOZORNI KENGAYTIRISH IMKONIYATLARI	129
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Убайдуллаев Худоёр Бахтиёр угли	

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	141
Xayitov Rustam Burxonovich	
BARQAROR MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASIGA MUVOFIQ "YASHIL" INVESTITSIYALARNI RIVOJLANTIRISH.....	146
Abduraxmonov Alimardon Sodiq o'g'li	
BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH.....	151
Dushamov Maxmudjon Maksudbekovich	
HUDUDLARDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	159
Ibodova Dilsora Ibodovna	
INVESTITION PORTFELLARNI SHAKLLANTIRISH, BAHOLASH VA BOSHQARISH.....	165
Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Abdullaeva Shohista	
KICHIK XIZMATLAR FAOLIYATINI RASMIYLASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH.....	170
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	
MONOPOLIYAGA QARSHI BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	173
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И СЕЗОННОСТИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Салиходжаева Умида Абдуакбар кизи	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TALABNI PROGNOZLASHNING CHAKANA MARKETING INNOVATSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI ROLI	186
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi	
TEMIR YO'L YO'LOVCHI TASHISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELLARI	200
Eshboyev Ulug'bek Farxodovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOT VA AUDIT METOLOGIIYASINI TAKOMILASHTIRISH	205
Zufarova Zilola Raxim qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILLARI	216
Rahmonqulov Temirbek Eshmamatovich	
MULKIY SOLIQLARNING MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI TA'SIRINI BAHOLASH.....	222
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
AVTOMOBIL SANOATIDA MAHSULOT BILAN BOG'LIQ XIZMATLAR TASNIFI	231
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
UY-JOY FONDINI SAMARALI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI.....	236
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI.....	241
Jumanova Zilola Tuychiyevena	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR BANK EKOTIZIMLARI VA O'ZBEKISTON BANK EKOTIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA QIYOSIY TAHLILI	248
X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMI UCHUN DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARUV METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	254
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	
OROL BO'YI MINTAQASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI INNOVATSION BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	259
Umarova Xusnora Dilmurod qizi	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHCHI KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	264
Xolmurotov Salimbek Eshbekovich	
INNOVATSION KLASTERLARNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMI	269
Quliyev Begimqul Melikovich	
ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	276
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич	
АГРОЭКОТУРИЗМ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УЗБЕКИСТАНА	281
Хайдаров Ойбек Зоирович	
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON SERVICE QUALITY AND CUSTOMER SATISFACTION IN THE HOUSEHOLD SERVICE SECTOR: EMPIRICAL EVIDENCE FROM SAMARKAND REGION	287
Pardayev Sherzod Xolmurodovich, Yuldosheva Zulfizar Sayfullayevna	
DEVELOPMENT OF INTERACTIVE MODELING METHODS FOR THE SYNTHESIS OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS FOR TECHNICAL OBJECTS IN THE DIGITAL ECONOMY	293
Mamutova Aygul Kalmurzaevna	
TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISH MASALALARI	298
Abdurazakova Nasiba Sultanovna	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI TRANSFORMATSIYASI VA UNING MOLIYAVIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	303
Tashmuxeimodova Yayra Atxamovna	
ZAMONAVIY AXBOROT TIZIMLARI ORQALI SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL	308
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
TA'LIM MIGRATSIYASI VA INTEGRATSIYA KO'RSATKICHLARINI STATISTIK TAHLILI: YEVROPA ITTIFOQI (SIRIUS) TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	314
Abdullayeva Gulhayot Shuhratovna	
HUDUDIIY SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI KO'P OMILLI STATISTIK TAHLIL ETISHDAGI ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI	319
Tag'oyev Feruz Yorqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI HUDUDIIY INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA TAHLIL VA TAVSIYALAR	326
Egamberdiev Abbasxon Sherali o'g'li	
KICHIK BIZNESDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL ETISH VA RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	331
Nurullayev Baxrom Botirovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH	337
Ne'matova Mavsuma	
ZAMONAVIY IQTISODIYOTDA ISLOMIY MOLIYA VA NOBANK KREDIT TASHKILOTLARIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING NAZARIY ASOSLARI	341
Galatov Abbas Alibekovich, Xalilov Nurullo Xamidillayevich	
IQTISODIY FAOLLIKNI OSHIRISHGA QARATILGAN DAVLAT FISKAL SIYOSATI HOLATI TAHLILI	346
Xudayberginova Nigora Turgunbayevna	
MEHNATGA HAQ TO'LASHTIRISH MOHIYATI VA ULARNI HISOBGA OLIISHNING ASOSIY VAZIFALARI	356
Anvar Raximov Maxmarasulovich	
"CRADLE TO CRADLE" VA "CRADLE TO GRAVE" KONSEPSIYALARINING UMUMIY VA XUSUSIY JIHATLARI	360
Sodikov Zokir Rustamovich	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	366
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich	

AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI VA MINTAQA IQTISODIYOTIGA TA'SIRI: KEYNESIAN YONDASHUV NUQTAI NAZARIDAN.....	370
Shermatov G'ofurjon G'ulamovich	
QURILISH KORXONALARIDA INQIROZGA QARSHI BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (ROSSIYA TAJRIBASI)	377
O'rinboyev Doniyorjon Baxtiyorjon o'g'li	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA YASHIL XIZMATLAR SEKTORINING TRANSFORMATSIYASI.....	385
Aliqulova Laylo Ziyadin qizi	
VIRTUAL TA'LIM MUHITI ORQALI TALABALARNING MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	390
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH VA PROGNOZLASHTIRISH	395
Qo'ziyboyev Umarbek Ulug'bekovich	
ОЦЕНКА СТОИМОСТИ И РИСКОВ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ (FDI)	400
Бахтиярова Дильноза Мадминджановна	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING AHAMIYATI.....	407
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
O'ZBEKISTONDA INTEGRATSIYALASHGAN YASHIL MOLİYALASHTIRISH ARHITEKTURASI: KONSEPTUAL MODEL VA AMALIY TAKLIFLAR.....	412
Quliyev Ulug'bek Mirzayevich	
BANK TIZIMI FAOLIYATI MISOLIDA MOLİYAVIY ISLOHOTLAR SHAROITIDA KORXONALAR LIKVIDLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	419
Iminova Nurjahan Qodirjon qizi, Karimov Sardorbek Shuxratjon o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING SANOAT RIVOJI VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDAGI O'RNI	423
Baxtiyor Abduganiyev, Nodira Saidbaxromova	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В СТАНОВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	427
Li Kristina Alekseyevna, Элназарова Шарифа Исроиловна, Эшпулатов Достонбек Боходир огли	
TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA SAVDO TURLARINING SHAKLLANISHI VA ULARNING BOZOR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	432
Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich	
THE ROLE OF CORPORATE STRUCTURES IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL FINANCIAL RELATIONS.....	438
Kurbaniyazov Shakhzodbek Karimovich	
BANKLARNI MODERNIZATSIYA VA TRANSFORMATSIYA QILISH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASH SAMARADORLIGINI TA'MINLASH VA UNI OSHIRISHNING ASOSIY YO'LLARI	442
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
KICHIK BIZNESDA RAQAMLI MARKETING: O'ZBEKISTON SHAROITIDA SAMARADORLIK VA INTEGRATSIYA MODELARI	446
Kamilov Farxod Shamilevich	
TASHQI SAVDODA EKSPORTNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI	453
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	
РАЗВИТИЕ АСПЕКТОВ МАРКЕТИНГА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....	459
Юсупов Махамадамин, Закирова Умида Махамадаминовна	
LIZING OLUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA YURITILISHI	462
Sadritdinov Baxodir	

YASHIL IQTISODIYOT VA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	467
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	
TEXNOLOGIK RESURLARNI BOSHQARISHDA STRATEGIYALARDAN FOYDALANISH	474
Kazakov Olim Sabirovich	
OLIY TA'LIM EKSPORT XIZMATLARINING IQTISODIY AHAMIYATI HAMDA ZARURLIGI.....	479
Abdusattarova Dildora Bohodirovna	
SANOAT KORXONASIDA INNOVATSION JARAYONLAR SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISHNING METODIK YONDASHUVLARI.....	485
Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna	
ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	491
Kafiyev Xojiakbar Xosilbek o'g'li	
BOSHQARUV HISOBINI TASHKIL QILISH YO'NALISHLARI.....	496
Xolmatov Otabek Oybek o'g'li	
INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALAR.....	499
Sheraliyeva Saida Azatovna	
TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH VA IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA KLASTER USULLARINI QO'LLASH.....	504
Mizrob Maxmudovich Tashov	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ СТОИМОСТИ КОМПАНИИ В ПРОЦЕССАХ СЛИЯНИЙ И ПОГЛОЩЕНИЙ.....	514
Ли Илларион Георгиевич	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВИДОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА УЗБЕКИСТАНА.....	519
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
УСТОЙЧИВОЕ И ЦИФРОВОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА: ЭВОЛЮЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ	525
Усманова Азиза Баходировна	
O'ZBEKISTONDA TURIZMNI INNOVATSION ASOSDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ZARURIYATI.....	529
Temurbek Olimovich Mamayunusov	
КОМПЛЕКСНОЕ УЧЁТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССОВ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	536
Эркинбаев Якуббой Хушнуд угли	
ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARINING DAVLAT QARZ BARQARORLIGINI TA'MINLASH VA QARZ SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH INSTITUTSIONAL VA AMALIY QO'LLANISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH	541
Raxmatov Hamid Hasan o'g'li, Akramov Azizjon Kabirovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA SEKTORIDA INSTITUTSIONAL VA INVESTITSION OMILLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIKKA QO'SHMA TA'SIRI.....	549
Fayziyev Oybek Raximovich	
INSTITUTIONALIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION EFFECTIVENESS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF OECD COUNTRIES' EXPERIENCE IN GOVERNANCE FOR PUBLIC ADMINISTRATION REFORM.....	556
Sarvar Saidov Khairulloyevich	
O'ZBEKISTONDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	562
Zaynutdinova Umida Djalalovna, Miraxmedova Maftuna Ibragimovna	
SAMARQAND VILOYATIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA INSON KAPITALINING ROLI.....	568
Gulnora Mardievna Shadieva, Avazova Charos	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ РАБОТНИКОВ ВУЗОВ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ СФЕРЫ УСЛУГ	572
Шадиева Гулнора Мардиевна, Рустамова Фируза	

KICHIK BIZNES KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH.....	578
Eminchayev Baxodir Sadikovich	
MINTAQA IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARINING NAZARIY TAHLILI	583
Tuyev Abdurahmon Yusubovich	
AKTIVLAR SIFATIGA TA'SIR ETUVCHI MAKROIQTISODIY VA INSTITUTSIONAL OMILLARNING TAHLILI	587
Rasulov Muxammad Bobur Fazliddin o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING MUAMMOLI KREDITLARI (NPL) KO'RSATKICHI ORQALI BANK TIZIMI BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	594
Xanmuratov Roushenbek Xalmuxammetovich, Vaxabov A.V.	
AKSIYADORLAR BILAN MANFAATLI MUNOSABATLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA AKSIYADORLAR VA ULARNING HUQUQLARINI TA'MINLASH.....	600
Raimov Farrux Avazjon o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ	605
Мирпулатова Луиза Мансуровна, Абдумажидов Шахзод Шерзод угли	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING YAIMDAGI ULUSHI VA UNING IQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	610
Bo'stonova Nilufar Abdusmatovna	
MAISHIY XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION KLASSTER MODELINI JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	615
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
SURXONDARYO VILOYATI ISHLAB CHIQARISH SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGI KO'RSATKICHLARINING STATISTIK TADQIQOTI.....	619
Buriyev Ubaydulla Bozor o'g'li	
MAMLAKATIMIZDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR.....	623
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
YASHIL IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING ASOSIY OMILLARI VA ULARNI BOSHQARISH MASALALARI	630
Yuldasheva Nazokat Muzaffar qizi	
AXBOROT MAHSULOTLARI BIZNESINING BARQAROR RIVOJLANISH MEXANIZMI: MONITORING VA BAHOLASH TIZIMI.....	635
Abdullayev Abdulla Fayzulla o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BANK TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH TENDENSIYALARI VA MUAMMOLARI	640
Raxmanova Iroda Xasilovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYA QILISH VA RAQAMLASHTIRISH: MUAMMOLAR VA STRATEGIK YO'NALISHLAR.....	645
Turgunov Abror Kadirovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BANK XIZMATLARI VA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARNING TARAQQIYOTI.....	650
Muminova Marguba Mamirkulovna	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	655
Ulashev Xubbim Askarovich	
KADRLAR SIYOSATI VA DAVLAT XIZMATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH HAMDA RIVOJLANTIRISHNING MILLIY MODELINI YARATISH	659
Turayev Laziz Shokirovich	
BALIQ YETISHTIRISHNING IQTISODIY SAMRADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI VA AHAMIYATI.....	664
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	

QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI UNDIRISH JARAYONIDA SOLIQ TAFOVUTINI (VAT GAP) ANIQLASH VA BAHOLASH USULLARI: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON SHAROITIDA ADAPTIV YONDASHUV.....	670
Urazmatov Jonibek Musurmanovich	
HUDUDLAR SOLIQ SALOHİYATI: OMILLAR VA NATIJA.....	675
Baxtiyorov Umid Kaxramon o'g'li	
AN'ANAVIY HUNARMANDCHILIKNI RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI INNOVATSION TRANSFORMATSIYA QILISH MEXANIZMLARI.....	680
Ermetov A.I.	
TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHDA SUPPLY CHAIN CONTROL TOWER KONSEPSIYASIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI.....	686
Yuldashev Abduxakim Abdukarimovich	
KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA AXBOROT RESURSLARINING BOSHQARUV MODEL VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	691
Yo'ldoshev Nodirbek Ne'matjon o'g'li	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIGA MENTORLIK TIZIMINI TATBIQ QILISHNING METODOLOGIK ASOSLARI.....	696
Kurshida Maxmadaminova	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING HISOB-KITOB VA UNDIRISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	706
Jumanazarov Alisher Toshtemir o'g'li	
ПРАКТИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЛЮЧЕВЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ФИНАНСАМИ УЗБЕКИСТАНА.....	715
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
KORPORATIV DIVIDEND SIYOSATINING YANGI JIHATLARINI O'RGANISH: RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKAT MISOLIDA.....	723
Eshev Furqat A'zamovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR ASOSIDA "AQLLI SHAHAR" BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH: INSONGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV.....	730
Raximova Madina Shuxrat qizi	
HUDUDIY IQTISODIY TIZIMLARNI BOSHQARISHNING TASHKILY TUZILMALARI.....	737
Umarov Oqil Omiljonovich	
MAMLAKATIMIZ TIJORAT BANKLARINING FOND BOZORIDAGI INVESTITSION FAOLLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	742
Yuldashev Fozil Turapovich	
MAKROIQTISODIY MUVOZANATNI MODELLASHTIRISHDA MATEMATIK USULLARNING TATBIQI VA PROGNOZLASHTIRISH SAMARADORLIGI.....	749
Abdiraimov Abbos Xolmurodovich	
ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И ГОСУДАРСТВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	756
Мирзамухамедова Шахзода Акмалжон кизи	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA STRATEGIK MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISH.....	762
Ismadiyrov Alisher Abduraxmon o'g'li	
СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СОСТОЯНИЙ ЧЕЛОВЕКА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИМИ ОБОРОТАМИ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	766
Жумаев Шавкат ХХХ	
SUV XO'JALIGI SOHASIDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	769
Dilshod Pulatov, Dildora Mirzaeva	

SUV XO'JALIGI SOHASIDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI

Dilshod Pulatov

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi
Budjet-soliq ilmiy tadqiqotlari instituti direktorining birinchi o'rinbosari
I.f.d., professor

Email: Dilshod.Pulatov@ifs.imv.uz

Dildora Mirzaeva

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi
Budjet-soliq ilmiy tadqiqotlari instituti
Budjet siyosati va budjetlararo munosabatlarni
takomillashtirish loyihasi bosh mutaxassisi

Email: dildoramirzaeva71@gmail.com

ORCID: 0009-0008-8329-330X

Annotatsiya. Mazkur maqolada suv xo'jaligi sohasida davlat xarajatlarining samaradorligini oshirishda dasturiy budjetlashtirish (performance-based budgeting) tizimining o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida Fransiya, Avstraliya, Janubiy Afrika Respublikasi (JAR) va Qozog'iston Respublikasi tajribalari qiyosiy o'rganilib, suv sohasida dasturiy budjetlashtirishni samarali joriy etishning institusional va metodologik omillari aniqlanadi. Tahlil natijalariga ko'ra, xorijiy amaliyotda budjet dasturlarini yakuniy natijalarga (outcomes) yo'naltirish, asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarining (KPI) cheklangan va standartlashtirilgan tizimini qo'llash, shuningdek, natijadorlikka asoslangan hisobdorlik mexanizmlarini joriy etish suv resurslarini boshqarish samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Olingan xulosalar asosida O'zbekiston Respublikasi suv xo'jaligi sohasida dasturiy budjetlashtirishni takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: dasturiy budjetlashtirish, suv xo'jaligi, budjet dasturlari, suv xavfsizligi, NRW (suv yo'qotishlari), davlat xarajatlari samaradorligi.

Abstract. The article analyzes approaches to the implementation of performance-based budgeting (PBB) in the water sector as a tool to enhance the effectiveness of public expenditures and strengthen water security. Based on a comparison of practices in France, Australia, the Republic of South Africa, and the Republic of Kazakhstan, the key elements of effective PBB models are identified: a focus on final outcomes, a limited core of performance indicators (KPIs), institutionalization of monitoring and public performance reporting, as well as the differentiation between infrastructural outputs and ultimate effects. It is shown that the main risk at the PBB implementation stage is the dominance of infrastructural indicators while the measurement of service quality, water losses (NRW), and economic sustainability remains insufficient. Taking into account the identified patterns, recommendations are formulated to strengthen the logic of "goal — program — indicator — result" in the budget programs of Uzbekistan's water sector.

Key words: performance-based budgeting, water sector, budget programs, water security, expenditure efficiency.

Аннотация. В статье анализируются подходы к внедрению программного бюджетирования (performance-based budgeting, PBB) в водном хозяйстве как инструмента повышения результативности государственных расходов и укрепления водной безопасности. На основе сопоставления практик Франции, Австралии, Южно-Африканской Республики и Республики Казахстан выделены ключевые элементы эффективных моделей PBB: ориентация на конечные результаты (outcomes), ограниченное ядро показателей эффективности (KPI), институционализация мониторинга и публичной результативной отчетности, а также разграничение инфраструктурных результатов (outputs) и конечных эффектов. Показано, что основным риском на этапе внедрения PBB является доминирование инфраструктурных индикаторов при недостаточном измерении качества услуги, потерь воды (NRW) и экономической устойчивости. С учётом выявленных закономерностей сформулированы рекомендации по укреплению логики «цель — программа — показатель — результат» в бюджетных программах водного сектора Узбекистана.

Ключевые слова: программное бюджетирование, водное хозяйство, бюджетные программы, водная безопасность, NRW (потери воды), эффективность государственных расходов.

KIRISH

Bugungi kunda dunyoda aholi sonining o'sishi, iqtisodiy faoliyat sur'atlarining jadallashuvi hamda iqlim xavf-xatarlarining kuchayishi suv resurslariga bo'lgan talabning barqaror ortishiga olib kelmoqda. Mazkur sharoitda davlatning suv siyosati suv xo'jaligi infratuzilmasini rivojlantirish va modernizatsiya qilish bilan bir qatorda, cheklangan budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan tizimli yondashuvni taqozo etmoqda. Davlat xarajatlarini rejalashtirishda ajratilgan mablag'larni o'zlashtirish ko'rsatkichlariga tayanadigan an'anaviy "xarajatlarga asoslangan" budjetlashtirish modeli orqali suv xo'jaligi sohasining ijtimoiy-iqtisodiy hamda ekologik samarasi o'rta va uzoq muddatda namoyon bo'ladigan o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olish zaruriyati namoyon bo'lmoqda.

Jahon amaliyotida dasturiy budjetlashtirish (Program-Based Budgeting, PBB) davlat xarajatlarining natijadorligini oshirishga xizmat qiluvchi samarali moliyaviy boshqaruv mexanizmi sifatida qo'llanilmoqda. Ushbu yondashuv budjet mablag'larini suv siyosatida belgilangan aniq maqsadlar, xususan suv yo'qotishlarini kamaytirish, suv ta'minoti barqarorligini ta'minlash, xizmatlar sifatiga erishish hamda ekologik xavflarni pasaytirish bilan uzviy bog'lash imkonini beradi. O'zbekiston uchun mazkur masala milliy strategik hujjatlarda, jumladan "O'zbekiston – 2030" strategiyasida (III-bob, 3.1-bandi) suv resurslaridan oqilona foydalanish mamlakat iqtisodiy xavfsizligining ustuvor yo'nalishi sifatida mustahkamlab qo'yilgan. Strategiyada belgilangan suv tejovchi texnologiyalarni keng joriy etish, irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish hamda sohaga "yashil energetika" va raqamli yechimlarni tatbiq etish kabi muhim vazifalar budjet mablag'larini ajratishda natijaga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llash va moliyaviy resurslarni aniq maqsadli indikatorlarga muvofiqlashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Ushbu tadqiqotning maqsadi suv xo'jaligi sohasida dasturiy budjetlashtirishni joriy qilish bo'yicha xorijiy davlatlar tajribasida shakllangan amaliy yondashuvlarni tahlil qilish hamda ular asosida O'zbekiston suv xo'jaligi budjet dasturlarini takomillashtirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro tadqiqotlar suv xo'jaligi sohasida budjet mablag'larining ijrosi ko'plab davlatlarda past darajada qolayotganini ko'rsatmoqda. Jumladan, Jahon bankining 2024-yilda e'lon qilingan "Kelajakda suv xavfsizligini ta'minlashni moliyalashtirish: global davlat xarajatlarini baholash" hisobotiga ko'ra, rivojlanayotgan davlatlarda suv sektori uchun ajratilgan budjet mablag'larining o'rtacha yillik ijro ko'rsatkichi 72 foizni tashkil qiladi. Bu har yili ajratilayotgan mablag'larning qariyb uchdan biri yoki o'zlashtirilmagan qolayotganini, yoki rejalashtirilgan natijalarga olib kelmayotganini anglatadi. Hisobotda qayd etilishicha, ushbu holatning asosiy sabablari loyiha boshqaruvi tizimining zaifligi, byurokratik cheklovlar hamda budjet rejalashtirishda aniq natijalarga yo'naltirilgan yondashuv yetarlicha joriy qilinmaganligi bilan bog'liq.

Jahon banki ekspertlarining baholashicha, faqat budjet ijrosi samaradorligini oshirish orqali qo'shimcha moliyaviy resurslar jalb etmagan holda ham suv ta'minoti sifatini 20–30 foizga yaxshilash imkoniyati mavjud. Biroq xavfsiz ichimlik suvi va sanitariyaga oid Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun global moliyalashtirish taqchilligi yiliga 131–141 mlrd AQSH dollarini tashkil etmoqda, rivojlanayotgan mamlakatlarning suv sektoriga sarflaydigan jami xarajatlari esa YAIMning taxminan 0,5 foiziga tengdir (Funding a Water-Secure Future: An Assessment of Global Public Spending[1]). Global resurs taqchilligi sharoitida ajratilgan mablag'lardan samarali foydalana olmayotganlik ushbu sohada dasturiy–natijaga yo'naltirilgan yondashuvni joriy qilish muhimligini yana bir bor ta'kidlaydi.

Dasturiy budjetlashtirishning amaliy samarasi ko'p jihatdan samaradorlik ko'rsatkichlari (Key Performance Indicators, KPI) tizimini to'g'ri shakllantirishga bog'liq. Ilmiy va amaliy adabiyotlarda Xalqaro Suv Assotsiatsiyasi (IWA) tomonidan taklif etilgan samaradorlik ko'rsatkichlari metodologiyasi alohida o'rin tutadi. Jumladan, H. Alegre va hammualliflar tomonidan ishlab chiqilgan "Suv ta'minoti xizmatlari uchun samaradorlik ko'rsatkichlari" qo'llanmasida suv xo'jaligi tashkilotlari faoliyatini baholash bo'yicha standart ko'rsatkichlar tizimi bayon qilingan. Ushbu IWA yondashuvi suv resurslari, operatsion faoliyat, xizmatlar sifati, moliyaviy ko'rsatkichlar va institutsional barqarorlik kabi yo'nalishlarni qamrab olgan KPI guruhlarini taklif qiladi (Performance Indicators for Water Supply Services[2]). Shunga ko'ra, suv xo'jaligida KPilar quyidagi to'rtta asosiy guruhga ajratiladi:

- Texnik ko'rsatkichlar: suv yo'qotishlari darajasi (daromad keltirmaydigan suv miqdori, NRW), gidroinshootlarning ishlash holati va tarmoqlar samaradorligi;
- Iqtisodiy ko'rsatkichlar: xarajatlarni qoplash darajasi (cost recovery), operatsion samaradorlik va moliyaviy barqarorlik;
- Ijtimoiy-ekologik ko'rsatkichlar: aholini ichimlik suvi bilan qamrab olish darajasi, suv sifati va ekologik me'yorlarga muvofiqlik;

– Institutsional ko'rsatkichlar: boshqaruv tizimining shaffofligi, raqamlashtirish darajasi va jamoatchilik hisobdorligi mexanizmlari.

Shuningdek, Jahon banki boshqaradigan IBNET (International Benchmarking Network) tizimi suv ta'minoti va oqava suv xizmatlari bo'yicha dunyodagi eng yirik qiyosiy tahlil ma'lumotlar bazasi hisoblanadi. IBNET doirasida tuzilgan ko'rsatkichlar mamlakatlar va mintaqalar o'rtasidagi ma'lumotlarni taqqoslash imkonini beradi. Bu esa ularni dasturiy budjetlashtirish va xalqaro solishtirishlar uchun alohida ahamiyatli qiladi. Ayniqsa, Jahon banki tomonidan asosiy texnik va iqtisodiy ko'rsatkichlardan biri sifatida qaraladigan daromad keltirmaydigan suv (Non-Revenue Water, NRW) ko'rsatkichi alohida e'tiborga loyiq. Suv yo'qotishlarining yuqori darajasi nafaqat tarmoqlarning texnik eskirishini, balki boshqaruvning samarasizligini ham ko'rsatadi, bu esa budjet dasturlarini shakllantirishda ushbu ko'rsatkichni muhim ahamiyatga ega qiladi [3].

O'zbekistonning strategik hujjatlarida suv resurslarini samarali boshqarish va moliyaviy natijadorlikni oshirish masalasi bevosita aks etgan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyuldagi "O'zbekiston Respublikasi suv xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6024-son¹ Farmoni bilan tasdiqlangan "2020–2030-yillarda suv xo'jaligini rivojlantirish konsepsiyasi"da natijaga yo'naltirilgan boshqaruvga o'tish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, xarajatlarni qoplash mexanizmlarini takomillashtirish va davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish choralariga urg'u berilgan [4]. Ushbu ustuvor yo'nalishlar xalqaro amaliyotda tavsiya etilayotgan dasturiy budjetlashtirish tamoyillari va KPI tizimini shakllantirish bo'yicha yondashuvlarga to'liq muvofiq keladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot doirasida suv xo'jaligida dasturiy budjetlashtirish tizimi joriy qilingan xorijiy davlatlarning budjet hujjatlari, sohaviy dasturlari va natijadorlik hisobotlari o'rganilgan. Xususan, Fransiya va Avstraliyada PBBning institutsional arxitekturasi, Janubiy Afrika Respublikasida natijaga asoslangan monitoring hamda Qozog'istonda sohaviy budjet dasturlarini shakllantirish amaliyoti tahlil qilingan. Bundan tashqari, Jahon banki, IWA (Xalqaro suv assotsiatsiyasi), Osiyo taraqqiyot banki kabi xalqaro moliya tashkilotlarining rasmiy hisobotlari va metodologik qo'llanmalari asosiy manba sifatida qo'llanildi. O'zbekistonda suv xo'jaligini rivojlantirishga oid amaldagi budjet dasturlari tahlil qilinib, xorijiy tajriba bilan qiyosiy baholandi. Tadqiqot natijalari asosida sohada dasturiy budjetlashtirishni takomillashtirish bo'yicha takliflar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Suv xo'jaligi sohasi katta hajmdagi kapital qo'yilmalarni talab etuvchi, uzoq muddatli infratuzilma loyihalariga bog'liq hamda tabiiy resurslar cheklangan sharoitda faoliyat yuritadi. Ushbu xususiyatlar sohada budjet mablag'larini rejalashtirish va taqsimlashda samaradorlikka qaratilgan yondashuvlarni qo'llash zaruratini keltirib chiqaradi. Dasturiy budjetlashtirish suv xo'jaligi sohasida budjet mablag'larini aniq maqsadlar, o'lchanadigan natijalar va samaradorlik ko'rsatkichlari bilan bog'lashga qaratilgan moliyaviy boshqaruv mexanizmi hisoblanadi. Bunda budjet dasturlarini rejalashtirish va baholash, qoida tariqasida, o'zaro bog'liq bo'lgan uchta asosiy elementdan iborat mantiqiy model asosida amalga oshiriladi. Jumladan,

1. Kirish resurslari (inputs) – budjet dasturini amalga oshirish uchun ajratiladigan moliyaviy, insoniy, moddiy-texnika va institutsional resurslar majmui.

2. Natijalar (outputs va outcomes) – budjet mablag'lari hisobiga bajarilgan tadbirlar va ularning yakuniy ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri. Bunday bevosita natijalar (outputs) sifatida, masalan, rekonstruksiya qilingan kanallar uzunligi, qurilgan gidroinshootlar soni yoki o'rnatilgan suv o'lchagichlar hajmini keltirish mumkin. Yakuniy natijalar (outcomes) esa suv yo'qotishlarining kamayishi, suv ta'minoti barqarorligi ortishi, qishloq xo'jaligi ekinlari hosildorligining oshishi kabi sifat o'zgarishlarini ifodalaydi.

3. Samaradorlik (efficiency) – belgilangan natijalarga erishish uchun sarflangan resurslar hajmining optimal darajasi va ularning qaytim (foйда) ko'rsatkichi.

Mazkur mantiqiy model budjet dasturlarining maqsadlari, indikatorlari va moliyaviy parametrlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashga xizmat qilib, davlat xarajatlarini natijalar nuqtayi nazaridan baholash uchun metodologik asos yaratadi.

Ushbu metodologik yondashuvga tayangan holda, tadqiqot doirasida dasturiy budjetlashtirish amaliyoti turli institutsional modellarni aks ettiruvchi mamlakatlar tajribasi asosida qiyosiy tahlil qilindi.

Fransiyada davlat moliyasini boshqarish tizimida dasturiy budjetlashtirish 2001-yilda qabul qilingan Davlat moliyasi to'g'risidagi organik qonun (LOLF) asosida joriy etilgan bo'lib, suv xo'jaligi sohasi ushbu tizim to'liq qamrab olgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Suv resurslarini boshqarish va muhofaza qilishga yo'naltirilgan xarajatlar Ekologiya, rivojlanish va barqaror mobillik missiyasi (Mission Écologie, Développement et Mobilités

¹ <https://lex.uz/docs/-4892953>

Durables) tarkibidagi 113- “Tabiiy landshaftlar, suv resurslari va biologik xilma-xillik” dasturiga (Programme 113: Paysages, eau et biodiversité) integratsiyalangan. Ushbu keng qamrovli ekologiya dasturi suv resurslari, ekotizimlar va qirg'oqbo'yi hududlar siyosatini o'z ichiga oladi [5].

Fransiya tajribasining o'ziga xos jihati shundaki, budget dasturlarida infratuzilmaviy tadbirlardan ko'ra ekologik va ijtimoiy yakuniy natijalar ustuvor sanaladi. Dastur maqsadlari suv havzalarining ekologik holatini yaxshilash, ifloslanish darajasini kamaytirish va suv resurslaridan barqaror foydalanish kabi outcome ko'rsatkichlar orqali ifodalanadi. Bevosita qurilish yoki rekonstruksiya ishlari esa ushbu natijalarga erishish vositasi sifatida qaraladi.

Bundan tashqari, Fransiya da budget ijrosi natijalari yil yakunida maxsus “Rapport Annuel de Performances” (yillik natijadorlik hisobotlari) orqali baholanadi. Ushbu hisobotda rejalashtirilgan va amalda erishilgan ko'rsatkichlar o'rtasidagi farq tahlil qilinib, keyingi budget siklida dastur parametrlarini tuzatish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Bunday tahliliy mexanizm PBBni haqiqiy boshqaruv vositasiga aylantirishni ta'minlaydi. Xususan, 113-dastur bo'yicha 2023-yil yakunlariga bag'ishlangan hisobotda suv xo'jaligi siyosati suv resurslarini muhofaza qilish va iqlim o'zgarishiga moslashishga qaratilgan bo'lib, u suv agentliklari hamda sohaviy vakolatli organlar orqali amalga oshirilayotgani qayd etilgan. Shu bilan birga, suv ekotizimlarini saqlash borasida muayyan ijobiy natijalarga erishilgan bo'lsa-da, suv xo'jaligi sohasida belgilangan maqsadlarga to'liq erishilmagani ta'kidlanadi. Moliyaviy resurslarning cheklanganligi va iqlim xavf-xatarlarining ortib borishi mazkur sohadagi asosiy muammolar sifatida ko'rsatilgan [6].

Avstraliya suv resurslari cheklangan va iqlim xatarlari yuqori bo'lgan davlat sifatida dasturiy budgetlashtirishni suv xavfsizligini ta'minlash siyosati bilan uzviy bog'lagan. Masalan, suv xo'jaligi sohasidagi budget dasturlari Iqlim o'zgarishi, energetika, atrof-muhit va suv xo'jaligi vazirligining (DCCEEW) 2025–2026-yillarga mo'ljallangan Portfolio Budget Statements hujjatida suv sohasiga qaratilgan 4-strategik natija (Outcome 4) sifatida belgilangan: “Avstraliya daryolari va botqoqlik hududlari holatini yaxshilash, shuningdek, suv resurslaridan barqaror, samarali va mahsuldor foydalanishni ta'minlash”. Outcome 4 ga erishish uchun tegishli 4.1- “Avstraliya suv resurslarini muhofaza qilish, tiklash va barqaror boshqarish” dasturi amalga oshiriladi. Tarkibiy jihatdan, 4.1-federal dasturi qator yirik loyihalarni moliyalashtirishni qamrab olgan. Ular qatoriga qishloq xo'jaligida suvdan barqaror foydalanish va suv infratuzilmasini rivojlantirish dasturlari, atrof-muhit ehtiyojlari uchun maxsus hisob (Environmental Water Special Account), Murrey–Darling havzasi rejasini (Murray–Darling Basin) amalga oshirish chora-tadbirlari hamda suvdan samarali foydalanishni rag'batlantirish dasturlari kiradi [7].

Avstraliya tajribasida dasturiy budgetlashtirish suv ta'minoti barqarorligi, iqlim o'zgarishi oqibatlari va favqulodda holatlar bilan bog'liq xatarlarni oldindan baholash hamda ularni kamaytirishga qaratilgan boshqaruv yondashuvi sifatida qo'llaniladi. Bunda budget dasturlarini rejalashtirish jarayonida mavjud gidrologik va iqlimiy xatarlar inobatga olinib, moliyaviy resurslar faqat amaldagi infratuzilmani saqlashga emas, balki suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish, suv manbalarini diversifikatsiya qilish va iqlim o'zgarishiga moslashish choralariga yo'naltiriladi. Shu orqali dasturiy budgetlashtirish oqibatlarni bartaraf etishga qaratilgan xarajatlardan ko'ra, oldini olishga qaratilgan (preventiv) boshqaruv mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi hamda suv sohasiga yo'naltirilgan budget xarajatlarining uzoq muddatli samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Janubiy Afrika Respublikasida (JAR) dasturiy budgetlashtirish tizimi davlatning O'rta muddatli xarajatlar doirasi (Medium Term Expenditure Framework, MTEF) bilan uzviy bog'langan holda joriy qilingan bo'lib, u yillik rejalashtirish hamda natijadorlikni baholashga qaratilgan institutsional hujjatlar orqali amalga oshiriladi. Xususan, Suv va sanitariya vazirligining Yillik samaradorlik rejasini (Annual Performance Plan) doirasida har bir budget dasturi va quyi dasturlar kesimida natija va chiqish ko'rsatkichlari (outcomes va outputs), shuningdek yillik va choraklik maqsadli indikatorlar (targets) belgilab berilgan. Ushbu maqsadli ko'rsatkichlar MTEF davri uchun tasdiqlangan budget parametrlari bilan muvofiqlashtiriladi, ya'ni natijadorlik maqsadlari moliyaviy resurslar bilan tizimli ravishda bog'lanadi [8].

JAR modeli doirasida shakllangan natijaga yo'naltirilgan budgetlashtirish tizimining asosiy xususiyati hisobdorlik va monitoring mexanizmlarining mustahkam institutsional va normativ asosga ega ekanligi bilan izohlanadi. Samaradorlikka oid ma'lumotlar (performance information) bo'yicha yagona milliy standartlarning joriy etilishi natijadorlik indikatorlarini bir xil metodologiya asosida shakllantirish, taqqoslash va tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa, o'z navbatida, parlament nazoratini kuchaytirish, jamoatchilik uchun shaffof, verifikatsiya qilinishi mumkin bo'lgan (audit-ready) va ochiq axborot muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, mamlakatda suv ta'minoti va sanitariya xizmatlari sifatini baholashda sohaviy regulyator instrumentlari — Blue Drop, Green Drop va No Drop tizimlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu “rag'batga asoslangan tartibga solish” (incentive-based regulation) mexanizmlari xizmat ko'rsatish sifatini aniq standartlar va komplaens talablari bilan bog'lab, baholash natijalarini ochiq e'lon qilish orqali xizmat ko'rsatuvchi operatorlarning jamoatchilik oldidagi hisobdorligini sezilarli darajada oshiradi. Natijada, KPllar faqat hisobot uchun mo'ljallangan statistik ko'rsatkichlar emas, balki strategik va operatsion boshqaruv qarorlarini yo'naltiruvchi samarali instrument sifatida namoyon bo'ladi.

Qozog'iston Respublikasida so'nggi yillarda suv resurslarini boshqarish tizimida islohotlar davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Mazkur jarayon strategik rejalashtirishni kuchaytirish, idoralararo muvofiqlashtirishni yaxshilash hamda suv resurslarini hisobga olish va monitoring qilish tizimini raqamlashtirishga qaratilgan institutsional chora-tadbirlar bilan birga amalga oshirilmoqda. Xususan, 2024–2030-yillar uchun suv resurslarini boshqarish tizimini rivojlantirish Konsepsiyasi va 2024–2028-yillarga mo'ljallangan suv tarmog'ini rivojlantirish bo'yicha Kompleks reja qabul qilinib, ular doirasida suv sohasiga oid budget dasturlarining strategik maqsadlari belgilangan [10].

Shunga muvofiq, Qozog'iston Respublikasi Suv xo'jaligi va irrigatsiya vazirligining “2023–2027-yillarga mo'ljallangan rivojlanish rejasi”da suv resurslarini samarali boshqarish hamda suv xo'jaligi obyektlarini modernizatsiya va rekonstruksiya qilish kabi ikkita strategik yo'nalish belgilangan. Budget mablag'lari ekologiya va tabiiy resurslar sohasidagi faoliyatni muvofiqlashtirish bo'yicha xizmatlar, suv resurslarini samarali boshqarish hamda suv xo'jaligi infratuzilmasini modernizatsiya qilish va rivojlantirish, bilim va ilmiy tadqiqotlardan foydalanish imkoniyatini oshirish kabi mazkur strategik yo'nalishlarga qaratilgan budget dasturlari bo'yicha taqsimlangan [9].

Shu bilan birga, Qozog'iston tajribasi transformatsiya jarayonidagi davlatlarga xos bo'lgan qator tizimli muammolarni namoyon etadi. Jumladan, suv xo'jaligi sohasidagi budget dasturlarida infratuzilmaviy tadbirlar va jismoniy ko'rsatkichlar (qurilgan yoki rekonstruksiya qilingan obyektlar soni, kanallar uzunligi) ustuvor bo'lib, yakuniy natijalar (suv ta'minoti barqarorligi, suv yo'qotishlarini kamaytirish, xizmat sifati) hamda samaradorlik indikatorlarining qo'llanilishi hali cheklangan holatda qolmoqda.

Monitoring va baholash tizimi ham asosan loyihalar ijrosini hisobga olishga yo'naltirilgan bo'lib, budget mablag'larining natijadorligi va qaytimiga tizimli baho berish mexanizmi to'liq shakllanmagan. Biroq, so'nggi yillarda mamlakatda budget dasturlarini natijalarga yo'naltirish, KPI tizimini takomillashtirish va suv sohasida raqamli hisobga olish vositalarini joriy qilish bo'yicha institutsional chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Ushbu tajriba O'zbekiston uchun ahamiyatli bo'lib, dasturiy budgetlashtirishni joriy qilishda infratuzilmaviy vazifalarni saqlab qolgan holda, natija va samaradorlik indikatorlarini bosqichma-bosqich kuchaytirish, shuningdek monitoring tizimini institutsional jihatdan mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi (1-jadval).

1-jadval. Turli mamlakatlarda suv xo'jaligida dasturiy budgetlashtirish yondashuvlarini qiyosiy tahlili²

T/r	Mezonlar/Mamlakatlar	Fransiya	Avstraliya	JAR	Qozog'iston
1	Institutsional asos	LOLF (2001), missiya–dastur ierarxiyasi	PBS, Outcome–Programme budget modeli	MTEF, Annual Performance Plan	Strategik hujjatlar va davlat dasturlari tizimi
2	Budget dasturlarining tuzilishi	Ekologiya missiyasi doirasida Programme 113	DCCEEW vazirligi Outcome 4 → Programme 4.1	Programme / Sub-programme kesimida	Dastur-qo'yi dastur-natija ko'rsatkichi
3	Natijalarga yo'naltirilgan yondashuv	Ekologik outcome ustuvor, infratuzilma — maqsadga erishish uchun vosita	Xatarlarga asoslangan, preventiv yondashuv	Xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash va ijtimoiy natijalarga qaratilgan	Outcome ustuvor, infratuzilma davlat dasturlari asosida moliyalashtiriladi
4	KPI tizimi	Ekologik holat, ifloslanish, barqaror foydalanish	Barqarorlik, tayyorgarlik, samaradorlik	Blue/Green/No Drop baholash standartlari	Output ustuvor, outcome cheklangan
5	Monitoring va hisobdorlik	RAP orqali yillik baholash	PBS va yillik hisobotlar	Parlament va jamoatchilik uchun ochiq ma'lumotlar taqdim etiladi	Davlat organlari monitoringi; ochiq ma'lumotlar bazasi mavjud
6	PBBning o'ziga xos jihati	Ekologik “outcome”ga yo'naltirilganlik	Xatarlarni oldindan kamaytirish	Ijtimoiy adolat va xizmat sifati	O'tish (transitional) modeli

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, suv sohasidagi institutsional tuzilmalar va boshqaruv modellaridagi farqlarga qaramay, dasturiy budgetlashtirishning samarali amal qilayotgan modellari bir qator umumiy boshqaruv mexanizmlariga tayanadi. Avvalo, mazkur davlatlarda budget rejalashtirish va ijrosini baholash jarayoni budget dasturlarini aniq va o'lganidan yakuniy natijalarga (outcomes) yo'naltirish tamoyili asosida tashkil etilgan.

2 Mualliflar tomonidan xalqaro manbalar asosida tuzilgan.

Bu esa davlat xarajatlarini faqat bajarilgan tadbirlar hajmi orqali emas, balki ularning suv ta'minoti barqarorligi, xizmat sifati va ekologik ta'siri nuqtayi nazaridan baholash imkonini yaratadi.

Shu bilan birga, suv xo'jaligi sohasida natijadorlikni baholashda cheklangan, biroq mazmunan muhim KPI majmuiga tayanish ustuvor ekanini ko'rish mumkin. Bunday ko'rsatkichlar, odatda, suv ta'minoti sifati va qamrovi, suv yo'qotishlarining darajasi, xizmatlar barqarorligi hamda favqulodda holatlarga tayyorgarlik kabi parametrlarni qamrab oladi. Ushbu yondashuv indikatorlarni ortiqcha ko'paytirishdan qochib, ularni boshqaruv qarorlarini qabul qilishda amaliy ahamiyatga ega vositaga aylantirishga xizmat qiladi.

Muhim jihatlardan yanabiri—monitoring va hisobot jarayonlarining institutsional jihatdan rasmiylashtirilganligi hisoblanadi. Qiyosiy tahlil qilingan davlatlarda rejalashtirilgan maqsadlar va erishilgan natijalarni muntazam solishtirish, yillik natijadorlik hisobotlarini tayyorlash va ularni parlament hamda jamoatchilikka taqdim etish amaliyoti yo'lga qo'yilgan. Bu esa budjet dasturlarining ijrosi ustidan doimiy nazoratni ta'minlab, hisobdorlikni kuchaytiradi.

Nihoyat, qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, dasturiy budjetlashtirish faqat rejalashtirish va hisobot bilan cheklanib qolmasdan, baholash natijalari asosida boshqaruv qarorlarini qayta ko'rib chiqish va resurslar taqsimotini tuzatish mexanizmini ham o'z ichiga oladi. Aynan shu omil PBBni formal budjetlashtirish usuli emas, balki natijaga yo'naltirilgan boshqaruv vositasiga aylantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Milliy normativ-huquqiy baza tahlili O'zbekistonda suv xo'jaligi sohasida dasturiy budjetlashtirishni joriy etish uchun zarur institutsional va huquqiy sharoitlar mavjudligini ko'rsatadi. Xususan, 2024-yil 4-yanvardagi Vazirlar Mahkamasining 4-son³ Qarori bilan tasdiqlangan "Budjet dasturlarini ishlab chiqish, monitoring qilish va samaradorligini baholash tartibi to'g'risida"gi Nizom, shuningdek suv xo'jaligi sohasida qabul qilingan strategik qarorlar natijaga yo'naltirilgan moliyaviy boshqaruvga o'tish uchun huquqiy asos yaratadi [4, 11].

Xorijiy ilg'or tajriba bilan uyg'unlashgan holda, O'zbekistonda suv xo'jaligi sohasidagi budjet dasturlarini yanada takomillashtirish yo'nalishida muhim institutsional imkoniyatlar mavjud. Xususan, dasturiy budjetlashtirish doirasida maqsad va vazifalarni yanada aniqlashtirish, ularni aniq va o'lchanadigan yakuniy natijalar bilan bevosita bog'lash suv xo'jaligi siyosatining natijadorligini oshirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv budjet dasturlarining strategik yo'naltirilganligini kuchaytirib, ularning amaliy ta'sirini yanada oshirish imkonini beradi.

Kelgusida natijadorlik ko'rsatkichlari tizimini rivojlantirish orqali faqat bajarilgan ishlar hajmini aks ettiruvchi output indikatorlar bilan cheklanib qolmasdan, suv ta'minoti barqarorligi, xizmatlar sifati va suv yo'qotishlarini qisqartirish kabi uzoq muddatli va ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega outcome ko'rsatkichlarini tizimli ravishda joriy etish imkoniyati mavjud. Bu esa davlat budjetining ijrosini nafaqat infratuzilmaviy natijalar, balki aholining farovonligi va resurslardan samarali foydalanish bilan bog'lashga zamin yaratadi.

Prognozlarga ko'ra, suv xo'jaligi sohasida dasturiy budjetlashtirishni takomillashtirish jarayonida har bir budjet dasturida outcome va output ko'rsatkichlarini aniq farqlash, maqsadlar va indikatorlar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni ochiq va tekshiriladigan shaklda belgilash boshqaruv qarorlarining sifatini oshiradi. Baholash natijalariga asoslangan holda resurslar taqsimotini qayta ko'rib chiqish mexanizmlarining mustahkamlanishi esa budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirib, suv xo'jaligi tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur yondashuvni amalga oshirish uchun quyidagilar taklif qilinadi:

Birinchidan, har bir budjet dasturida cheklangan miqdorda aniq yakuniy natija (outcome) belgilab, barcha tadbirlarni aynan shu natijalarga erishishga yo'naltirish zarur. Bu dastur samaradorligini bajarilgan ishlar hajmi orqali emas, balki ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir nuqtayi nazaridan baholash imkonini beradi.

Ikkinchidan, budjet dasturlarida "vazifa–tadbir–natija" mantiqiy bog'liqligini mustahkamlash lozim. Har bir vazifaning qaysi tadbirlar orqali qanday bevosita natijalarga va oxir-oqibat qaysi yakuniy natijalarga olib kelishi ochiq ko'rsatilishi monitoring va baholash jarayonlarini soddalashtiradi.

Uchinchidan, infratuzilmaviy ishlar hajmini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar faqat bevosita natija (output) darajasida qo'llanilishi, yakuniy natijalar esa suv ta'minoti ishonchiligi, qamrovi, suvdan foydalanish samaradorligi va iqtisodiy mahsuldorlik kabi sifat va ta'sir ko'rsatkichlari orqali ifodalanishi lozim. Bu maqsadlar bilan indikatorlar o'rtasidagi uzilishni bartaraf etadi.

To'rtinchidan, samaradorlik ko'rsatkichlarini budjet qarorlari bilan bevosita bog'lash maqsadga muvofiq. Asosiy infratuzilmaviy va investitsion yo'nalishlar bo'yicha "natija birligi qiymati"ni hisoblash va uni budjet dasturlarini taqqoslash uchun qo'llash xarajatlar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Beshinchidan, suv xo'jaligi sohasi uchun cheklangan, biroq mazmunan muhim samaradorlik ko'rsatkichlari tizimini shakllantirish zarur. Ushbu tizim texnik, iqtisodiy, ijtimoiy-ekologik hamda institutsional ko'rsatkichlarni qamrab olib, budjet dasturlarini boshqarishni soddalashtirishi va natijadorlikni oshirishi kerak.

3 <https://lex.uz/uz/docs/-6728568>

Oltinchidan, natijadorlik bo'yicha hisobdorlikni kuchaytirish maqsadida yillik budget dasturlari natijadorlik hisobotlarini e'lon qilish hamda asosiy yakuniy ko'rsatkichlar bo'yicha verifikatsiya mexanizmlarini joriy etish zarur.

Yuqorida taklif etilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish suv xo'jaligi sohasida dasturiy budgetlashtirishning formal mexanizmdan natijaga yo'naltirilgan samarali boshqaruv vositasiga aylanishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Joseph G., Hoo Y. R., Wang Q., Bahuguna A., & Andres L. (2024). Funding a Water-Secure Future: An Assessment of Global Public Spending. Washington, DC: World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099050624154572979/pdf/P172944-00adb1e8-ccd1-4542-88ab-d289e7f2f00b.pdf>
2. Alegre H., Baptista J. M., Cabrera E. Jr., et al. (2016). Performance Indicators for Water Supply Services. London: IWA Publishing. https://www.researchgate.net/publication/221936068_Performance_Indicators_for_Water_Supply_Services
3. World Bank. International Benchmarking Network for Water and Sanitation Service. <https://newibnet.org/about-us-0>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyuldagi "O'zbekiston Respublikasi suv xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6024-son Farmoni // <https://lex.uz/uz/docs/4892953>
5. France. Projet annuel de performances (Annexe au projet de loi de finances pour 2025). Paris: Gouvernement Français. https://www.senat.fr/rap/l24-144-311-1/l24-144-311-1_mono.html
6. France. Programme 113 "Paysages, eau et biodiversité": Rapport Annuel de Performances 2023. Paris: Gouvernement Français. <https://www.budget.gouv.fr/documentation/file-download/22824>
7. Australian Government DCCEEW (Department of Climate Change, Energy, the Environment and Water). (2024). Portfolio Budget Statements 2024–25. Canberra: Commonwealth of Australia. <https://www.dcceew.gov.au/sites/default/files/documents/dcceew-2024-25-pbs.pdf>
8. Republic of South Africa National Treasury. (2024). Estimates of National Expenditure 2024: Vote 41 – Water and Sanitation. Pretoria: National Treasury. <https://www.treasury.gov.za/documents/National%20Budget/2024/ene/Vote%2041%20Water%20and%20Sanitation.pdf>
9. Қозоғистон Сув ресурслари ва ирригация вазирлиги бюджет хужжатлари <https://www.gov.kz/memleket/entities/water/activities/directions?lang=ru>
10. Қозоғистон Сув дастурининг амалга оширилиши. gov.kzgov.kz
11. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.01.2024 yildagi "O'zbekiston Respublikasida dasturiy budgetlashtirish tizimini joriy etishda budget mablag'larini taqsimlovchilarning budget dasturlarini ishlab chiqish, monitoringini yuritish va ularning samaradorligini baholash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 4-son qarori // <https://lex.uz/docs/6728568>
12. Пулатов, Д. Вазирлик ва идораларни бюджет дастурларини таснифлаш ҳамда бюджет дастурлари ижроси бўйича электрон ҳисобот тизими. МОЛИЯЧИ маълумотномаси бюллетени, 2025 йил, 11-сон (№167).
13. Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Ulug'ova Maftunabonu To'liqinovna. Rasmiy rivojlanish yordami (official development assistance, oda) orqali O'zbekistonda davlat moliyasini boshqarish (PUBLIC FINANCIAL MANAGEMENT, PFM) tizimini takomillashtirish. MUHANDISLIK VA IQTISODIYOT 2025-yil, dekabr. № 12-son. 24-bet. <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=9026156213652527646&btnI=1&hl=ru>
14. Pulatov, Dilshod. ISSUES IN DEVELOPMENT OF STATE FINANCIAL CONTROL IN UZBEKISTAN. Perspectives of Innovations, Economics & Business, Volume 2, 2009 www.pieb.cz. <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=12705978966325535035&btnI=1&hl=ru>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
